

„Az evangéliumban alapvető együttérzésről van szó...”

Beszélgetés Christoph Schönborn bíborossal
Ferenc pápa Amoris laetitia kezdetű apostoli buzdításáról

Christoph Schönborn bíborossal, Bécs érsekével beszélgetni azt jelenti: teret adunk a reflexiónak, amihez nyugalomra és odafigyelésre van szükség. A reflexió világossága spirituális mélységgel párosul benne. Ebben az értelemben birtokolja a prédikátorok rendjének karizmáját, amelyet jól összefoglal a rend Aquinói Szent Tamástól származó jelmondata: Contemplari et contemplata aliis tradere – szemlélődni és a szemlélt igazságot továbbadni. A beszélgetésünk éppen ilyen volt: nem elvontan intellektuális vagy iskolás tézisek, hanem az imádságban igazolást nyert gondolatok átadása, megosztása. A beszélgetés hangvétele és ritmusa is ezt a szemlélődő dimenziót tükrözte.

A bíboros 2016. április 8-án, a hivatalos sajtótájékoztatón mutatta be az Amoris laetitiát (AL) a Szentszék sajtótermében. Április 16-án a Leszbosz szigetéről Róma felé tartó repülőgépen rendezett sajtótájékoztatóján maga Ferenc pápa is megállapította, hogy a bécsi érsek jól értette és pontosan adta át a buzdítás jelentését. A szentatya több alkalommal is megerősítette ezt a véleményét a nyilvánosság előtt. A bíborosnak a dokumentumról mondott szavai tehát különös jelentőségűek.

Közvetlenül a 2015. októberi rendes szinódus előtt már készítettem interjút vele.¹ Mostani beszélgetésünk is úgy haladt előre, hogy a folyóirat székhelyén többször találkoztunk, s két alkalom között küldözgettük egymásnak a szövegeket.²

Milyen érzések ébredtek önben az Amoris laetitia olvasása közben? Mit élt át?

– Ferenc pápának ez az írása egyszerűsége és evangéliumi íze miatt érintett meg. Friszsége arra az első „Jó estét!”-re emlékeztetett, amelyet megválasztásakor mondott a Szent Péter téren. Egy szöveg, amely képes befogadni. Olvasása közben megérintett a jó pásztor jósága is, aki a családok életének konkrét világába lép be, és emlékeztet arra, hogy minden reményükkel és tökéletlenségükkel ők a szeretet helye, a kapu, amelyen a testvériesség és a barátság belép a világba, a jele annak, hogy Isten rendületlenül hűséges szövetségéhez.

Mi a véleménye a szövegben megjelenő látásmódról? Hogyan festi le a család valóságát?

1 Vö. Házasság és lelkipásztori megtérés – Interjú Christoph Schönborn bíborossal, *Embertárs*, 2015/3., pp. 259–271. ■ 2 Hálás vagyok Marc Larivének, közös barátunknak, aki segítette a beszélgetést. Larivé a Parole et Silence kiadó igazgatója, amely közreadja majd ennek az interjúnak a teljes változatát, mely hosszabb, mint ami ezeken az oldalakon olvasható.

– Az *Amoris laetitia* nyelvezete a cinkosság nyelvezete: élő párbeszédet kezd az olvasóval, aki úgy érzi, megértik. Ezért könnyen olvasható szöveg. Mély öröm érezhető benne, a házastársi és családi élet szépségére való rácsodálkozás öröme. Nagyon realista tud lenni. És természetesen nem a vészharangot kongatja: nem rögeszméi a kritikus esetek és bonyolult helyzetek. Ferenc korunk valóságairól szól, a kockázatokról, a kihívásokról és a nagy szenvedésekről ír, úgy, hogy mélyen átérzi a történeteket, és sem a rigorizmus, sem a laxizmus csapdájába nem esik bele. A pápa úgy jelenik meg itt, mint egy atya, aki bizalmat mutat és bizalomra ösztönöz: pásztor, aki a kegyelemre éppúgy ráhagyatkozik, mint az emberek lelkiismeretére.

Vannak, akik úgy beszéltek az Amoris laetitiáról, mint valami kisebb dokumentumról, szinte mintha a szentatya személyes, nem teljes tanítóhivatali értékű véleménye lenne. Milyen értékű ez a buzdítás? A tanítóhivatal hivatalos megnyilvánulása? Ez nyilvánvalónak tűnik, de manapság érdemes pontosítani annak elkerülése érdekében, hogy bizonyos hangok zavart keltsenek a hívek között, azt állítva, hogy nem az...

– Egyértelműen a tanítóhivatal hivatalos megnyilvánulásáról van szó: ez egy apostoli buzdítás. Nyilvánvaló, hogy a pápa itt pásztori, tanítói és egyháztanítói szerepét gyakorolja, miután meghallgatta a két színódus tanácskozásait. Azt hiszem, minden kétséget kizáróan nagyon színvonalas pápai dokumentumról beszélünk, amely a *sacra doctrina* [szent tanítás] hiteles eleme, visszavezet minket Isten szavának időszerűségéhez. Sokszor olvastam, és minden alkalommal megragad a kompozíció kidolgozottsága, és egyre több tanításban gazdag részlete tűnik elő. Nem hiányoznak belőle azok a részek, amelyek erőteljes, határozott módon teszik láthatóvá tanítói értékét. Felismerhető ez a hangvételből és a megfogalmazásból, amely összhangban van a szöveg szándékával. Például amikor a pápa azt írja: „Kitartóan kérdezem...” „...többé nem mondható...”; „...világosan akartam az egész Egyház elé tárni...”, és így tovább... Az *Amoris laetitia* a tanítóhivatal olyan megnyilatkozása, amely időszerűvé teszi az egyház tanítását a jelenben. Ahogyan a niceai zsinatot a konstantinápolyi zsinat fényében, az I. vatikáni zsinatot pedig a II. vatikáni zsinat fényében olvassuk, úgy a tanítóhivatal családról szóló korábbi megnyilvánulásait a jelenlegi buzdítás tartalmának fényében kell olvasnunk. Erőteljesen arra vezet minket, hogy meglássuk a tanítás alapelveinek folytonosságát a történelem által meghatározott távlatok vagy kifejezések változásai közt. Ez az élő tanítóhivatal feladata: hiteles módon magyarázni Isten leírt és továbbadott szavát.

Volt olyan, ami meglepte vagy elgondolkodtatta? Voltak olyan részek, amelyeket többször újra kellett olvasnia?

– Kellemes meglepetést okozott a módszertan. Az emberi élet valóságainak e területén a szentatya alapvetően megújította – természetesen összhangban az *Evangelii gaudium* és a *Gaudium et spes* szellemével – az egyház beszédét, az egyházét, amelyben a tanításbeli elvek és a kor embereinek megfontolásai folyamatosan fejlődnek. Mélyről jövő készség van benne arra, hogy befogadja a valóságot.

A valóság befogadására való készség a bizalom egyik formája...

– Merünk olyan tekintettel nézni, amely nem mond le az eszményekről vagy a tanítás örökségéről, de bátor ahhoz, hogy úgy nézzen a családokra, amilyenek, nem pedig úgy, mint a képzelet kivetüléseire. Hatalmas bizalmat teremt az a bizonyosság, hogy Isten szeret, keres, gyengéden magához von mindenkit, és mindig ad új lehetőséget. A dokumentum másik jellemzője: a szeretet bizalmat ad. Ferenc azt írja, hogy az Isten által gyújtott fény olykor a sötétség mögött válik felismerhetővé, mint a parázs, amely a hamu alatt még ég.

A valóságra, vagyis a sérülékenységre vetett nyílt tekintet ön szerint veszélyeztetheti az egyház tanításának erejét?

– Egyáltalán nem. A pápa éppen azon kihívás előtt áll, hogy megmutassa, ez az elismerésre képes, jó szándékkal és bizalommal átitatott tekintet egyáltalán nem veszélyezteti az egyház tanításának erejét, hanem a tanítás gerincének része. Ferenc számára az egyházi tanítás Isten szavának, a történelmünkben megtestesült Igének a jelene, és úgy kommunikálja, hogy meghallgatja az út során feltett kérdéseket. Elutasítja azonban azt a tekintetet, amely elvont kijelentésekre koncentrál, melyek el vannak választva attól az embertől, aki az életét megváltoztató Istennel való találkozásról tanúskodva él. A tanítói jellegű, elvont tekintet azonosul néhány kijelentéssel, ezeket általánosítva kivetíti egy elitre, miközben elfelejti, hogy ha becsukjuk a szemünket a felebarát előtt, az Isten előtt is vakká tesz, ahogyan XVI. Benedek mondta a *Deus caritas est*ben.

Mi tehát a kulcs e buzdítás olvasásához?

– Amikor elgondolkoztam rajta, rájöttem, hogy a jó pásztor egész dokumentumot átjáró tekintete kulcsot is ad nekünk az olvasáshoz. Lehetővé teszi, hogy a legszegényebbek, leg-sérülékenyebbek befogadásában észrevegyük annak paradigmáját, ahogyan az egyházba befogadjuk a gyengeségeket és a nehéz helyzeteket. A Szentlélek jele mind a migránsokra, mind a fogyatékkal élő emberekre fordított figyelem az *Amoris laetitia*ban. Mindkét helyzet paradigmajellegű: különleges módon arra irányítja a figyelmet, hogyan éljük meg napjainkban a törekeny emberek irgalmas befogadásának és integrációjának a logikáját, és ugyanezzel az irányultsággal beszél az idősök és a nyomorban tengődő családok nehézségeiről. Ferencben nagy csodálat él minden olyan erény iránt, amelyet súlyosan nehéz helyzetekben élnek meg naponta az emberek. Az élő hit tekintete itt felfedezi Jézus testét. A szegények szolgáltatók tehát a kulcsot. Ez a tekintet nem vesz el semmit az egyházi tanítás világosságából, éppen ellenkezőleg, létjogosultságot ad neki, mint fénynek ezen az úton, amelyen Krisztus a kicsinyekkel egyesülve jár előttünk. Ahogyan Ferenc az elején emlékeztet rá, Isten szava nem elvont tézisek sorozata, hanem olyan, mint egy útítárs. A hit valóságra irányuló tekintete és az út során a leggyengébbekre irányuló figyelem kétségkívül olyan kulcsok, amelyek segítenek felnyitnunk az *Amoris laetitia* gazdag tárházát.

Ferenc pápa szemrehányást tesz azoknak, akik a védekezéstől hajtva lelkipásztori energiákat pazarolnak a hanyatló világ ostromozására, és ezzel azt mutatják, hogy nem igazán készek

iránymutatást adni ahhoz, hogy az emberek életútja boldog legyen. Tulajdonképpen elmondhatjuk, hogy az evangélium néhány szolgálja és némelyik lelkipásztor végső soron többet beszél a bűn förtelmességéről, mint az üdvösség szépségéről. A pápa pedig pozitív, befogadó lelkipásztorkodásra buzdít...

– Igaz, hogy a pápa lelkipásztori önkritikára hív, és közben folyamatosan jelzi nekünk, melyek a nagy ideológiai kísértések – többek között említette a pelagianizmust³ –, amelyek eltéríthetnek a valóságtól. Mielőtt bírálunk, hirdetnünk kell az ígét, társul kell szegődnünk az emberekhez, ösztönözni a növekedést és megerősíteni az elmélyülést. Az *Amoris laetitia* dinamikáját az adja, hogy megmutatja, semmi nem bátorítja jobban az embert az igaz szeretetre, mint az, ha hisz a szeretetnek. Nagy pedagógiai érzék rejlik ebben: a jó vonzása ösztönöz és ad erőt ahhoz, hogy ezen az úton járjunk, amelyen az Atya vonz, keres minket, bármilyen helyzetben vagyunk is. Nagyon távol van ez a védekező jellegű lelkipásztorkodástól, amely megszállottan keresi a gonoszt, és hátat fordít „a hűség és igaz tanúnak” (Jel 3,14).

Úgy érzem, napjainkban minden eddiginél fontosabb ez a pozitív lelkipásztorkodás. A pápa kitartóan buzdít a növekedésre, az érésre, az előre tartó kis lépésekre...

– A pozitív lelkipásztorkodás a növekedés útján való kísérés, a kovás, amely megkeleszti a tésztát. Az apa örömét érzi meg benne az ember, aki a nehéz helyzetekben észreveszi azt a kis lépést, amelyet meg lehetett tenni, és amely talán nagy erőfeszítést kívánt egy másik emberhez viszonyítva, aki sokkal kedvezőbb körülmények között éli meg családi helyzetét. Ez az értelme a *II. János Pál* által emlegetett „fokozatosság törvényének”, amikor azt mondta, hogy az emberi lény annyit ismer, szeret és tölt be az erkölcsi jóból, amennyit növekedési folyamatának állomásai lehetővé tesznek. Az ember fokozatosan halad előre, ahogyan egyre jobban integrálja magába Isten ajándékait és azokat az elvárásokat, amelyeket Isten végleges és tökéletes szeretete támaszt az ember egyéni és társadalmi életében. Figyelünk kell tehát „a Szentléleknek a törekenység közepette osztogatott ajándékaira” (AL 308).

A pozitív lelkipásztorkodás is arra szolgál, hogy megmutassuk az egyház tanítását?

– Pontosan. A pozitív lelkipásztorkodás is annak egy módja, hogy szeretetteljesen, a férfiak és nők mély belső késztetéseihez kapcsolódóan mutassuk be az egyházi tanítást. Az egész egyházi tanítás benne van, de friss és új, a nagyközönség számára értelmezhető nyelven. Szép illusztrációja annak, amit *Szent XXIII. János* pápa mondott a zsinat megnyitása-kor: az igazságok változtathatatlanok, de meg kell újulni annak, ahogyan kimondjuk és javasoljuk őket. Igazi megújulás van.

Az Amoris laetitiában meglep, milyen kitartóan hangsúlyozza a pápa, hogy egyetlen család sem tökéletes, előre kigondolt valóság. Miért vagyunk hát hajlamosak arra, hogy túlzott

3 IV. századi eretnesség, mely elvetette az áteredő bűnről szóló tanítást és a kegyelem szükségességét.

idealizmussal beszéljünk a párkapcsolatról? Nem egyfajta romantikus idealizmusról van szó, amelyben megvan annak veszélye, hogy a platonizmus valamely formájának csapdájába esik?

– Maga a Biblia nem elvont ideálként, hanem – a szentatya megfogalmazásával élve – „kézműves” feladatként láttatja a családi életet (AL 16). A jó pástor tekintete az emberekre irányul, nem pedig fogalmakra, amelyeket adott helyzetekben azért vesznek elő, hogy megítéljék, valóságos-e a reményünk. Ha elválasztjuk ezeket a fogalmakat a világtól, amelyben megtestesül az Ige, az „egy hívős íróasztal-erkölcsstan kidolgozásához” vezet (AL 312). Előfordult, hogy olyannyira elvont módon beszéltünk a házasságról, hogy semmi vonzó nem maradt benne. A pápa nagyon világosan szól arról, hogy egyetlen család sem tökéletes valóság: bűnös emberekből áll, úton van. Számomra ez jelenti az egész dokumentum alapját. Ez nem szekularista látásmód, nem a platonizmussal szembeállított arisztotelianizmus, hanem – úgy vélem – leginkább bibliai realizmus, amely a Szentírás által felkínált tekintettel néz az emberre.

A buzdítás nagyon meglepő nyelvezetet használ: hétköznapi, normális, olvasható nyelvet. Úgy tűnik, mindenkire szól. Például az erotika fenomenológiájára gondolok...

– A szexualitás meglehetősen kevésbé igazodik az elvont elképzelésekhez. A buzdítás központi, a szeretetben való növekedésnek szentelt fejezeteiben Ferenc pápa nagyon realista módon és nagy frissességgel beszél a szenvedélyekről, az érzelmekről, az erotikáról, a szexualitásról. A szeretet erotikus dimenziója, a vágy, az ajándékozott és kapott élvezet... ezek az erotika fenomenológiájának olyan elemei, amelyeket a buzdítás integrál a házasságról alkotott keresztény látásmód tematikájába, egy olyan látásmódba, amely a házasság célját nem korlátozza a reprodukcióra. A házastársak szexuális egyesülését úgy mutatja be, mint „a kegyelmi életben való gyarapodás” útját (AL 74).

Úgy tűnik számomra, hogy itt előrelépés van a múlthoz képest...

– II. János Pál a test teológiájával és a családról mint a Szentháromság képéről való látásmódjával újítást hozott az addig szinte egyöntetű hagyományhoz képest, amely a lelkén kívül nem volt hajlandó meglátni az emberben Isten képét. Úgy vélem, Ferenc pápával újabb lépést tesz előre az egyház tanítása, a házasságról és a családról való gondolkodásnak azt a módját mélyítve el, amely nem a magasból, hanem a mélyből közelít, olyan tekintettel, amely szereti a valóságot, felöleli az ember minden örömét és szenvedélyét is, hogy megmutassa: nyitott mindarra, amit saját képmásaként Isten meg akar valósítani a házaspárban, a családban.

A gyerekek neveléséről szóló fejezet szerintem rávilágít a buzdítás összetett jelentésére. Apáról és anyáról van benne szó, de talán egyház-édesanyánkról és az egyház szolgálattevőinek spirituális apaságáról is. „...a megszállottság nem nevelő hatású, és nem lehet minden helyzetet ellenőrzés alatt tartani, amelybe egy gyermek kerülhet” – írja a pápa (AL 261). Már korábban, egy 2013-ban vele készített interjúmban kijelentette, hogy az egyház nem lehet a morális témák megszállottja a kérésgma, annak hirdetése kárára, hogy Krisztus meghalt és

feltámadt értem. És a pápa ezzel a kijelentéssel folytatja: „fontos, hogy nagy szeretettel indítsuk el a gyermekben szabadságának, felkészülésének, integrális növekedésének, igazi autonómiája kiművelésének a folyamatát”. Analógiaként lehet alkalmazni ezt az elvet az anyaszentegyház aggodalmára gyermekeiért, akiket a hitben és a hitre nevel? És hogyan?

– Csodálom Ferenc pápa finom érzékenységét, hogy a nehéz helyzetekkel kapcsolatos lelkipásztorokodásról szóló fejezet elé a nevelésről szólót helyezi. Fényt vet az egyház lelkipásztori gyakorlatára és a szeretet megkívánta türelmes realizmusra: kis lépéseket kell javasolni, amelyeket az emberek megértenek, elfogadnak, értékelnek. Megvan a 8. fejezet kulcsa. Amit Ferenc pápa a családról mint kis egyházzól mond, azt mondja az egyházzól is. A családban, ahogy az egyházban is, a túlzott engedékenység és a rögeszmés szigor sem alkalmas arra, hogy elindítsa az érés, a növekedés folyamatait, amelyek a szabadulás folyamatai, melyek során delejes erőként vonz a jó, aminek a keresztény ember számára neve van. Fontos, hogy ebben a folyamatban, amely „a tökéletlenségből tart a nagyobb teljesség felé”, mindenki „maga fedezhesse fel a meghatározott értékek, elvek és szabályok fontosságát, ahelyett hogy vitathatatlan igazságként kényszerítenénk rá azokat” (AL 264). Ferenc korábban is beszélt már erről, a *Szent Ignác* lelkigyakorlatos könyvéből idézett remek kijelentéssel: „nem a sok tudás lakatja jól és elégíti ki a lelkét, hanem az, hogy bensőleg érzi és ízleli a dolgokat” (AL 207). Ezt mondja Szent Tamás is az új törvényről, amely a szívbe írt törvény.

Mintha szintézis alakulna ki az ignáci lelkiség és a tomista hagyomány között. Ön azt mondta a hivatalos sajtótájékoztatón, hogy az Amoris laetitiának két tiszteletre méltó atyja van: Loyolai Ignác és Aquinói Tamás.

– Igen, ez az apostoli buzdítás szerintem Ignácban és Tamásban gyökerezik. Olyan erkölcsant állít elénk, amely a nagy ignáci hagyományból (a lelkiismereti megkülönböztetésből) és a domonkos hagyományból (az erények erkölcsstana) merít ihletet. Háttal fordítunk a kötelességközpontú erkölcsstanoknak, amelyek felszínességükkel egyszerre okoznak laxizmust és rigorizmust, hogy újra a nagy katolikus erkölcsi hagyományhoz kapcsolódjunk, és ezen keresztül integráljuk mindazt, amit a perszonalizmus hozzáad.

A domonkostól kérdézem: szükségünk van az erényekre?

– Szükségünk van rájuk, hogy a jó, amit a lélek megérez, gyökeret eressen bennünk, és úgy tudjuk fogadni, mint ami jó nekünk... az okosság, a helyes ítélet, a józan ész mind olyan elemek sorozatából következik, amelyek összegződnek a személyben, szabadságának lényegében... a nem megfelelő elképzelések, amelyek hatnak a szabadságra, a gyerekkori hajlamok és sebek... Az *Amoris laetitia* fontos erkölcsstani írás, amelyet a zsinat óta vártunk már, amely továbbfejleszti A *katolikus egyház katekizmusában* és a *Veritatis splendorban* már meghozott döntéseket. Valószínűleg csak egy jezsuita képes ilyen éleslátóan és világosan értékelni az egyedi és az egyetemes, a körülmények által való meghatározottság és a norma elegyét a morális cselekvés dinamikájában. Megrendülve látom, hogy Ferenc pápa milyen mélységben jutott el a tomista erkölcs lényegéhez, amikor a barátság erkölcsstanáról

beszél. Valójában két egymással találkozó szabadság játékaról van itt szó. A barátság dinamikája nem függhet külső kényszertől, hanem belső szükségből ered. Az *Amoris laetitia* kifejtése során a szeretet igénye az iránymutató. Semmi sem igényesebb a szeretetnél. Egy törvényt lehet követni kívülről, anélkül hogy a szívünket adnánk bele, csak kötelességből. A barátságban azonban csakis úgy lehet megélni a szeretetet, ha az ember teljesen kockára teszi a szabadságát.

A kritikus hangok között van olyan, amelyik azt mondta, hogy a buzdítás mintha belesne a „szituációs etika” és a „törvény fokozatossága” csapdájába. Azt hiszem, a pápa egyáltalán nem azt javasolja, hogy saját gyengeségünket állítsuk mértékül annak meghatározásához, mi a jó és a mi a rossz. Azt hangsúlyozza, hogy a jó megismerése, a jó iránti vágy és a jó megvalósítása fejlődik: a keresztény élet teljességére törekedni nem azt jelenti, hogy elvont módon megtegyük azt, ami a legtökéletesebb, hanem hogy azt tegyünk, ami konkrétan lehetséges. Mit gondol erről? Hogyan lehet válaszolni ezekre a vádakra?

– A jó és az igazság tisztán objektív valósága mögött a buzdítás nyilvánvalóvá teszi, hogy az „úton lévő” ember fejlődik a jó megismerésében és a jóért való munkálkodásban. A *sequela Christi*, a Krisztus követésére szóló meghívás a család és a házasság mindennapjaiban konkrétan lehetővé teszi, hogy a szabály a szeretetből fakadó igénnyé váljon az ember fokozatos növekedésével. Ez maga a keresztény élet tapasztalata. Éppen szemben találjuk magunkat a szituációs etikával, amelyben a szabályt mindig a véghez vitt cselekedeten kívül állóként érzékeli az ember: a kizárólagos profit elvének szintjén helyezkedik el az értékek hierarchiájában, a személyiségértékek hierarchiájában. A szituációs etikában az alany kivonja magát az objektív norma alól, amelyet elvont módon értelmez, a körülményektől függő pragmatikus módon. Olyan rendszerben vagyunk, amelynek kettős erkölcsi igazsága van: az ideális és az egzisztenciális. A *katolikus egyház katekizmus*a hangsúlyozza, hogy az erények erkölcsstanában az erkölcs és annak alapelvei a cselekvés során az okosság, és nem az elvi megismerés korlátozása alatt állnak. „Az erkölcsi jó igazságát, amit az értelem törvénye kinyilvánít, konkrétan és gyakorlatilag a lelkiismeret okos ítéletében ismerjük el” (KKK 1780). A konkrét tett erkölcsi helyességében elválaszthatatlanul együtt van az, hogy keresem az objektív szabályt, amelyet alkalmazok a saját esetem összetettségére – ami soha nem olyan egyszerű, mint ahogy egy külsődleges cselekedet elvont elemzése feltételezni engedné –, és a megismert jó betöltéséhez vezető erények meggyökerezése. Központi jelentőségű eleme ez annak, hogy tisztázzuk az objektív és a szubjektív közti kapcsolatot, amelyet a kötelességetika nem képes tisztelni, ahogyan a szituációs etika sem.

Az „okosság” központi szerepéről beszélünk, amelyről Tamás ír...

– Ellentétben a szituációs etikával, amelyben a lelkiismeretet a személy autonómiája szabályozza, és a kötelességetikával, ahol a lelkiismeret csupán egy kívülről rákényszerített, elvont szabály egyszerű alkalmazása, a *katolikus egyház katekizmus*ában kifejtett katolikus erkölcsstan szerint „az okosság az az erény, amely a gyakorlati értelmet fölkészíti arra, hogy minden helyzetben fölismerje igazi javunkat”, és „vezérli közvetlenül a lelkiismeret ítéletét”. Éppen „ennek az erénynek köszönhetően tudjuk tévedés nélkül alkalmazni az erkölcsi

alapelveket konkrét esetekben, és győzzük le a teendő jó és a kerülendő rossz körüli kétségeket” (KEK 1806). Annak függvényében, ami vagyok, és amilyen helyzetben vagyok, az okos megkülönböztetés keresi, megítéli, kiválasztja azt, ami helyesnek és tisztességesnek tűnik számára abban a konkrét esetben. Egy objektív normáról van szó, de arról az objektív normáról, amely megfelel a helyzetem egyediségének az igaz és a jó keresésének útján. „Amikor az erkölcsi lelkiismeretre hallgat, az okos ember hallhatja Istent, aki szól hozzá” – olvassuk *A katolikus egyház katekizmusában* (1777).

A keresés és meggyökerezés e dinamikájában – amely jellemzi növekedésünket, a „teljes igazság” felé tartó életünket – meg lehet nevezni olyan tényezőket, amelyek indoklást tudnak adni arra, hogy valaki nem bűnös egy norma tényleges megszegésével kapcsolatban, vagy legalábbis csökkent mértékben beszámítható...

– Igen, így van. A növekedés útján haladva vannak olyan tényezők, amelyek indokolják, hogy lehet valaki szubjektíve nem bűnös, ha objektíve megszeg egy normát. Vagy lehetséges, hogy jelentős mértékben csökken a beszámíthatósága. Egyébként ezt is olvashatjuk a katekizmusban: „A cselekedet beszámíthatósága és az érte való felelősség csökkenhet vagy megszűnhet a tudatlanság, a figyelmetlenség, az erőszak, a félelem, a megszokás, a mértéktelen érzelmek és más pszichikai vagy társadalmi tényezők következtében” (KEK 1735). Minden ilyen hatással lehet, ami befolyásolja a „teljes ismeretet” vagy a „teljes beleegyezést” (KEK 1859), vagyis ami aláaknázhatja a norma tekintélyének és központi jelentőségének *hic et nunc* érzékelését.

Ilyen értelemben tehát Ferenc pápa megfelel az egyházi hagyománynak...

– Amit Ferenc pápa a lelkiismeretről mond, az benne van a nagy egyházi hagyományban, és gazdagítja az a personalista felfogás, mely szerint minden szabadon végrehajtott cselekedet egyedülálló.

Kíváncsivá tett az a tény, hogy Ferenc pápa a szabálytalan kapcsolatokról szólva a jelzőt idézőjelbe tette, és az „úgynevezett” szót tette elé. Ön szerint van ennek valami különleges jelentősége?

– E dokumentum kiemelkedő jellemzője, hogy meghaladja a „szabályos” és „szabálytalan” kategóriát. Nem úgy van, hogy leegyszerűsítő módon az egyik oldalon ott vannak a működő házasságok és családok, amelyek rendben vannak, a másikon pedig azok, amelyek nincsenek rendben. Ferenc olyan valóságról beszél, amely mindannyiunkra vonatkozik: *viatores* vagyunk, úton vagyunk. Mindannyian ki vagyunk téve a bűnnek, és mindannyiunknak szükségük van az irgalomra. A hagyományokhoz leghűségesebb helyzetben ugyanúgy érvényes a megtérésre való felhívás, mint egy szabálytalan helyzetben. És csak a következő lépésben kell a családi valóságot érintő bűnről, bukásról, sebekről beszélni. A pápa gyakran mondja: „szabálytalanak mondott”. Egyáltalán nem relativizmusról van itt szó, éppen ellenkezőleg, nagyon világosan beszél a bűn valóságáról. Ferenc nem tagadja, hogy vannak szabályos és szabálytalan helyzetek, de túllép ezen a látásmódon,

hogy gyakorlattá tegye az evangéliumot: aki közületek soha nem vétkezett, az vesse az első követ.

Mi a mélyen rejlő üzenete annak, hogy túllép a „szabályos” és „szabálytalan” kategóriáin?

– Nem arról van szó, hogy megkülönböztetés nélkül egy szintre helyez minden helyzetet, hanem arról, hogy egy alapvető üzenetet fogalmaz meg: túl azon, ami szabályos és szabálytalan, mindannyian a kegyelem koldusai vagyunk. Személyesen, saját családom helyzetéből adódóan is jól tudom, milyen nehéz ez a megkülönböztetés azoknak, akik mozaikcsaládból származnak. Sebeket okozhat, amit mond az egyház. Az *Amoris laetitia*val valami megváltozik az egyház beszédében. Ferenc pápának erre a dokumentumára egy iránymutató mondat nyomja rá a bélyegét: azért kell integrálni mindenkit, mert itt az evangéliumban alapvető együttérzésről van szó. „...minden egyes embert segíteni kell, hogy megtalálja a maga módját, ahogyan részese lehet az egyházi közösségnek, hogy érezhesse: rá is vonatkozik a »ki nem érdemelt, feltétlen és ingyenes« irgalmasság. Senkit nem szabad örökre elítélni, mert ez nem az evangélium logikája!” (AL 297).

Természetesen vannak olyanok, akiket a befogadásnak ez az alapelve aggodalommal tölt el. Vajon nem egyfajta laxizmushoz, az egyházi tanítás figyelmen kívül hagyásához, a támpontok elvesztéséhez vezet ez a buzdítás?

– A pápa nem ébreszt semmiféle kétséget az egyház tanítását illetően, és hogy elkerüljön bármiféle félremagyarázást, emlékeztet arra, hogy „az Egyház semmiképpen nem mondhat le a házasság eszménye teljességének, Isten tervének a maga nagyságában való képviselétről” (AL 307). Azonban erőteljes szavakkal azt is kijelenti, hogy „[s]züklátókörségről tanúskodna, ha csak azt vizsgálnánk, vajon egy személy cselekedete megfelel-e egy törvénynek vagy egy általános szabálynak, vagy sem. Ez ugyanis nem elegendő ahhoz, hogy egy emberi lény konkrét létezésében megkülönböztessük és biztosítsuk az Isten iránti teljes hűséget” (AL 304). Nem szabad szűk látókörűnek lennünk...

Főként a lelkipásztorok nem lehetnek szűk látókörűek, nem szabad annak lenniük!

– Ferenc hangsúlyozza, hogy egy lelkipásztor nem elégedhet meg azzal, hogy egyedül az erkölcsi törvényeket alkalmazza azokra, akik „szabálytalan” helyzetekben élnek, mintha ezek a törvények kövek lennének, amelyeket az emberek életére dobnak. Olykor sajnos még az egyház tanításai is zárt szíveket és szűk látókörű viselkedést rejtenek. A szentatya ezért úgy véli, „egészséges önkritikára” van szükség, és megkülönböztetés nélkül mindenkit arra ösztönöz, hogy józan realizmussal a szeretet útján (*via caritatis*) járjon, amelyen lépésről lépésre megtestesül majd a család evangéliuma. Ezen az úton járva a tanítás lassan fénné válik, lassan, ahogy egyre jobban rabul ejt minket Jézus személye.

A színódusi atyákat meghallgatva a szentatya megértette, hogy nem lehet emberek elvont kategóriáiról beszélni, például „újracházásodott elváltakról”, vagy más kategóriákról, és az integrációt a gyakorlatban sem lehet egy általános szabály szerint végezni.

– Az alapelvek szintjén világos az egyház tanítása a házasságról és a szentségekről. Ferenc pápa újra, nagyon világosan kifejezte ezt. A tanítás szintjén a szentatya, figyelembe véve a konkrét helyzetek megszámlálhatatlan sokféleségét, azt mondta, hogy nem lehet egy új, általános érvényű kánonjogi szabályozást várni, amely minden esetre alkalmazható. Gyakorlati szinten a nehéz helyzetekről és a sebeket hordozó családokról szólva a szentatya azt írta, nem lehet mást tenni, mint újra az egyes esetek felelősségteljes személyes és lelkipásztori megkülönböztetésére buzdítani, melynek során el kell ismerni, hogy „a felelősség foka nem minden esetben egyforma, és egy törvény következményeinek vagy hatásainak nem kell mindig azonosnak lenniük” (AL 300). Nagyon világosan és minden kétségtől mentesen hozzáteszi, hogy a megkülönböztetés vonatkozik a szentségi életre is „abból következően, hogy a megkülönböztetés elismerheti, hogy egy különleges helyzetben nincs szó súlyos bűnről” (AL, 336. lábjegyzet). Más részről kiemeli, hogy „az emberek lelkiismeretét jobban bele kellene vonni az Egyház gyakorlatába” (AL 303), különösképpen „a pappal belső fórumon folytatott” beszélgetésben (AL 300).

A buzdítás után tehát semmi értelme sincs annak a kérdésnek, hogy az újrَاهázasodott elváltak általában a szentségekhez járulhatnak-e vagy sem.

– Van a hitről szóló egyházi tanítás, és vannak a szokások, van a *sacra doctrinán* és az egyházi életen alapuló tanítás, és létezik a személyesen vagy a közösség által kialakított gyakorlat. Az *Amoris laetitia* minden ember életének ezt a nagyon konkrét szintjét érinti. Létezik egy – Ferenc pápa által világosan kifejezett – fejlődés abban, ahogyan az egyház megismeri a korunkra jellemző enyhítő feltételeket és tényezőket. Ezt olvashatjuk: „Az Egyháznak szilárd elgondolása van az enyhítő feltételekről és körülményekről. Ezért többé nem mondható, hogy mindazok, akik valamely úgynevezett »szabálytalan« helyzetben vannak, halálos bűn állapotában élnek, meg vannak fosztva a megszentelő kegyelemtől. A korlátok nem egyszerűen a törvény esetleges nemtudásától függenek. Egy személynek, még ha jól ismeri is a törvényt, nehézséget okozhat »az erkölcsi törvényben rejlő értékek« felismerése, vagy lehet olyan konkrét körülmények közepette, amelyek nem engedik másként cselekedni és más döntéseket hozni anélkül, hogy új bűnt ne követne el. Ahogy helyesen fejezték ki a színódusi atyák, »lehetnek olyan tényezők, amelyek korlátozzák a döntési képességet«” (AL 301).

Ez az útmutatás valamiféleképpen már benne volt a Familiaris consortio híres 84. pontjában, amelyet Ferenc már többször idézett: „A pásztorok tudják, hogy az igazság iránti szeretet arra kötelezi őket, hogy helyesen különböztessék meg egymástól a konkrét helyzeteket”...

– Szent II. János Pál valóban megkülönböztetett néhány helyzetet. Szerinte van különbség azok között, akik őszintén megpróbálták megmenteni az első házasságukat, és akiket igazságtalanul elhagytak, illetve azok között, akik ezzel ellentétben súlyos bűnt elkövetve lerombolták kánonjogilag érvényes házasságukat. Aztán beszélt azokról is, akik a gyermekek nevelése érdekében kötöttek második házasságot, és olykor a lelkiismeretük szerint szubjektíve biztosak benne, hogy előző, jövátelhetetlenül felbomlott házasságuk soha nem volt érvényes. Valamennyi ilyen eset differenciált erkölcsi értékelés tárgya. Sok különféle

kiindulási pont van, ahonnan az emberek mindinkább részt vehetnek az egyház életében – mindannyian erre kaptunk meghívást. II. János Pál implicit módon már feltételezte, hogy nem lehet egyszerűen azt mondani, hogy minden újracházasodott elvált helyzete egyenértékű a halálos bűnben való étellel, amely elválaszt Krisztus és az egyház szeretetközösségétől. Tehát megnyitotta a kaput egy mélyebb megértés felé a különféle, ténylegesen nem egyforma helyzetek megkülönböztetése által és a belső fórum megfontolásai segítségével.

Úgy tűnik számomra, hogy fejlődést jelent ez az állomás a tanítás megértésében...

– A családi helyzetek összetettsége, amely messze meghaladja mindazt, ami akár néhány évtizeddel ezelőtt jellemző volt nyugati társadalmainkban, szükségessé tette, hogy árnyaltabban tekintsünk ezeknek a helyzeteknek az összetett valóságára. Egy ember objektív helyzete nem mond el mindent – annyira sem, mint régen – arról, hogy mi ez az ember Isten előtt, az egyház előtt. Ez a fejlődés erőteljes hívást intéz hozzánk, hogy gondoljuk át mindazt, amire céloztunk, amikor az objektíve bűnös helyzetekről beszéltünk. Ez pedig implicit módon maga után vonja a szent tanítás megértésének és kifejtésének egységes fejlődését. Ferenc fontos lépést tett, amikor arra készítetett minket, hogy tisztázzunk valamit, amit a *Familiaris consortio* implicit módon már tartalmazott arról a kapcsolatról, amely egy bűnös helyzet ténye és az Isten, az egyház előtti kegyelmi élet között áll fenn, valamint ennek logikus következményéről, a bűn konkrét felelősségéről. *Ratzinger* bíboros a kilencvenes években megmagyarázta nekünk: már nem mondjuk automatikusan egy új házassággötés esetében, hogy a halálos bűn helyzete áll fenn. Emlékszem, hogy 1994-ben, amikor a Hittani Kongregáció kiadta dokumentumát az újracházasodott elváltakról, megkérdeztem *Ratzinger* bíborost: „Lehetséges, hogy még mindig érvényes az a biztos gyakorlat, amelyet még a zsinat előtt ismertem meg, hogy valaki a gyóntatójával egy belső fórumon megvizsgálja, felveheti-e a szentségeket, azzal a feltétellel, hogy nem okoz vele megbotránkozást?” A válasza nagyon világos volt, ahogyan *Ferenc* pápa kijelentései is világosak: nem létezik általános szabály, amelybe belefér minden egyes eset. Amennyire világos az általános szabály, annyira világos, hogy a szabály nem képes kimerítő módon lefedni minden esetet.

Mindazonáltal az integráció Ferenc pápa által most elmélyített dinamikája már jelen volt a Familiaris consortióban...

– *Ferenc* ebbe az irányba ment tovább, egy lépéssel előrébb, mint II. János Pál. A buzditásban megjelenő fejlődés alapvetően objektív fejlődés, a társadalmainkra jellemző befolyásoló tényezők tudomásulvétele. Nagyobb elmélyülés azoknak az elemeknek a megkülönböztetésében, amelyek megszüntetik vagy mérsékelik a beszámíthatóságot, illetve az evangélium teljessége felé vezető, ténylegesen nagy jelentőségű út megkülönböztetésében. Ha ez még nem is az objektíven ideális út, a jó pásztor szemében nem kevés, ha a bűnöségnek ezt a hiányát kis lépések kísérik, amelyekkel halad valaki afelé, amire meghívást kaptunk. A keresztény élet szívében vagyunk. Ennek a dinamikus folyamatnak valóságosan jelentős értéke van, amelyet érdemes figyelembe venni az irgalmassággal átítatott megkülönböztetés során, amikor arról van szó, hogy fel kell tennünk a kérdést az egyház szent-ségi segítségéről.

A pápa megállapítja, hogy „bizonyos esetekben”, amikor objektíve bűnös helyzetben van valaki – de anélkül hogy szubjektíve bűnös lenne, vagy úgy, hogy nem teljesen bűnös –, lehetséges Isten kegyelmében élni, szeretni, és ugyanúgy lehetséges növekedni a kegyelmi életben és a szeretetben, megkapva e célból az egyház segítségét, beleértve a szentségeket, az Eucharisziát is, amely „nem a tökéletesek jutalma, hanem nagylelkű gyógyszer és táplálék a gyengék számára” (AL, 351. lábjegyzet). Hogyan építhetjük be ezt a megállapítást az egyház klasszikus tanításába? Törés van itt a múltbeli megállapításokhoz képest?

– Továbbra sem veszítve szem elől a dokumentum nézőpontját, úgy érzem, az *Amoris laetitia* szerint alapvetően fontos – bármiféle elvont kategóriába soroljanak is be minket –, hogy mindannyian arra kaptunk meghívást, hogy a megtérésre való vágyakozásunk érdekében kolduljunk az irgalmat: „Nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj...” Ferenc pápa csak egy lábjegyzetben tárgyalta a szentségek segítségét a szabálytalan helyzetek „néhány esetében”, és ez azért van így, mert a kérdés, bármilyen fontos is, rosszul vetődik fel, amikor elvont formában fogalmazódik meg, és általános témaként akarják tárgyalni, nem pedig Krisztus testének – amelyhez mindannyian és egyenként tartozunk – egyenkénti megkülönböztetésével. Ferenc pápa nagyon bölcsen azt kéri tőlünk, elmélkedjünk a Korintusiaknak írt első levél 11,17–34 részletén (AL 185). Ez a legfontosabb rész, ahol az eucharisztikus közösségről van szó. Egy módja ez annak, hogy áthelyezze a problémát, oda, ahová Szent Pál teszi – finom módja annak, hogy másfajta hermeneutikát mutasson fel annak érdekében, hogy válaszoljon a visszatérő kérdésekre. Az irgalmat koldulva kell belépni az élet konkrét dimenziójába, hogy „megkülönböztessük a testet” (vö. az AL 185 előtti címmel). Lehetséges, hogy aki szabályosan él, nem tud megkülönböztetni, és a saját ítéletét eszi. Lehetséges, hogy bizonyos esetekben az, aki objektíve bűnös helyzetben él, megkaphatja a szentségek segítségét. Mi a koldus helyzetében járulunk a szentségekhez, mint a vámos a templom hátsó részében, aki nem meri felemelni a tekintetét. A pápa arra hív, hogy ne csak a külső körülményeket nézzük, amelyeknek megvan a maguk fontossága, hanem tegyük fel magunknak a kérdést, szomjazzuk-e az irgalmas megbocsátást abból a célból, hogy jobban válaszoljunk a kegyelem megszentelő dinamizmusára. Az általános szabályok és a „bizonyos esetek” közötti átmenetet nem lehet csak formális helyzetekről alkotott vélemény alapján kialakítani. Lehetséges tehát, hogy bizonyos esetekben az az ember, aki objektíve bűnös helyzetben él, megkaphatja a szentségek segítségét.

Mit jelent az, hogy „bizonyos esetekben”? Vannak, akik azt kérdezik, miért nem lehet egy listát készíteni róluk, hogy elmagyarázzuk, mit jelent ez...

– Mert akkor ott van a veszély, hogy az elvont kazuisztika csapdájába esünk, és még súlyosabb esetben létrehozunk – akár egy kivételekről szóló szabállyal is – azt a *jogot*, hogy valaki egy objektíve bűnös helyzetben megkapja az Eucharisziát. Úgy érzem, a pápa itt arra kötelez minket, hogy az igazság iránti szeretetből különböztessük meg az egyes eseteket mind a belső, mind a külső fórumon.

Segítsen, hogy megértsem: Ferenc pápa itt egy „objektíve bűnös helyzetről” beszél. Tehát amit mond, nyilvánvalóan nem azokra vonatkozik, akik megkapták az első házasságuk

semmisségét kimondó nyilatkozatot, majd újraházasodtak, sem azokra, akik képesek megfelelni annak az elvárásnak, hogy »testvérként« éljenek egymás mellett» (AL, 329. lábjegyzet). Ezekben az esetekben szabálytalan helyzetről van ugyan szó, az érintettek mégsem objektíve bűnös helyzetben élnek. A szentatya tehát itt azokról beszél, akik nem képesek objektíve megvalósítani a házasságról alkotott elképzelésünket, és ennek az elvárásnak megfelelően átalakítani az életüket. Helyes így?

– Igen, természetesen! Amikor a szentatya a maga nagy lelkipásztori tapasztalatával az objektíve bűnös helyzetekről beszél, nem elégszik meg a *Familiaris consortio* 84. pontjában megjelölt típusokkal, hanem tágabban érti azokat, akik „objektíven nem valósítják meg a házasságról vallott felfogásukat”, s akiknek a „lelkiismeretét jobban bele kellene vonni [az Egyház gyakorlatába]”, „elismerve a konkrét feltételek súlyát” (AL 303).

Alapvető szerepre tesz szert a lelkiismeret...

– Természetesen. „...ez a lelkiismeret nemcsak azt ismerheti fel, hogy egy helyzet objektíven nem felel meg az evangélium általános javaslatának, hanem azt is őszintén és becsülettel felismerheti, hogy mi lenne most a nagylelkű válasz, amit Istennek felkínálhatna, és bizonyos fokú erkölcsi bizonyossággal felfedezhetné, hogy ez az az ajándék, amit Isten vár tőle a korlátai konkrét összetettsége között, jóllehet ez még nem az ideális cél” (AL 303).

Ez valóban nagyon fontos. Az Amoris laetitia valóban nemcsak a norma megértésének képességét hangsúlyozza, de a korlátozottságot is abban a képességünkben, hogy másfajta döntést hozunk, új döntést hozunk anélkül, hogy újra vétkeznénk...

– A szentatya kiszélesíti a tekintetét, a bűnös beszámíthatóságának elméleti és gyakorlati erkölcstana régi és hiteles hagyományából kiindulva. II. János Pál ezt közvetlenül nem vette figyelembe, bár nem volt ismeretlen előtte a helyzet – hiszen beszélt is a fokozatosság törvényéről –, de nem is zárta ki. Ferenc a lelkipásztorok ősi hagyományának gyakorlatához fordul, akiknek feladata mindig a megkülönböztetés volt, egyszerre véve figyelembe a belső fölkészültséget és a reális lehetőségeket arra, hogy a kegyelem segítségével átalakíthatók e helyzetek. A minden és a semmi között ott van a kegyelem és a növekedés útja: „egy apró lépés nagy emberi korlátok között kedvesebb lehet Istennek, mint egy külsőleg korrekt élet, melynek napjai úgy zajlanak, hogy nem kell szembenéznie jelentős nehézségekkel” (*Evangelii gaudium* 44; AL 305).

Hogyan lehet beépíteni Ferenc pápa perspektíváját az egyház klasszikus tanításába?

– Talán analógiát lehet találni azzal, hogy „az Eucharisztia kiszolgáltatása egyes különleges esetekben egyes olyan személyeknek, akik azon Egyházak vagy egyházi közösségek tagjai, melyek nincsenek teljes közösségben a katolikus Egyházzal. Ilyen esetekben ugyanis a kérdés az egyes hívő örök üdvössége szempontjából súlyos lelki szükségéről való gondoskodás, és nem az intercommunio megvalósítása, mely lehetetlen mindaddig, amíg az egyházi communio látható kötelékei teljesen helyre nem állnak” (II. János Pál: *Ecclesia de*

eucharistia, 45). Ez az, amit már a zsinat is megjelölt a keleti testvérekkel kapcsolatban, akik objektíven el vannak választva a katolikus szentáldozástól, és akik kérik, hogy megkaphassák az Eucharisziát az elvárt rendelkezéseket betartva (*Orientalium Ecclesiarum*, 27). Feszültség van közöttük, hogy objektíven el vagyunk választva, s hogy az Eucharisztia pedig az egyház egységének a szentsége. Mégis találtunk egy utat, amely a beszámíthatóságon alapul, a szentségekben való közös hit, a lelki szükség és az egységért való közös aggodalmunk útját. Ezzel nem oldódik meg a katolikusok és a különvált testvéreink közötti közösség kérdése, de elismertetik, hogy léteznek helyzetek, amelyekben nem kizárt áldozáshoz járulni. Nem arról van szó, hogy járható utat találtunk az egyház struktúrájában, sem arról, hogy kisajátítottuk az Eucharisziát, hanem, ahogyan II. János Pál mondta, „az egyes hívő örök üdvössége szempontjából súlyos lelki szükségéről való gondoskodásról”. Valami hasonlót lehet felfedezni a „bizonyos esetek” megkülönböztetéséről szóló 351. lábjegyzetben: a nem beszámíthatóságot, a hitet a házasság szentségében, a lehetséges utak keresését annak érdekében, hogy válaszolni tudjunk Isten tervére egy valóban jelentős folyamat valóságában. Fejlődésnek vagyunk tanúi, egy kiegészítő igazság hozzáadása által, ahogy az I. vatikáni zsinaton megfogalmazott „primátus” is vitathatatlanul fejlődésen ment át a II. vatikáni zsinat által hozzáadott „kollegialitással”. Az *Amoris laetitia* nem fejleszti tovább a házastársi kapcsolat objektív elvárásait, amelyeket világosan megfogalmaz a *Familiaris consortio*, hanem kiegészítő megfontolást ad hozzá arról, milyen tényezők befolyásolják a házastársakat szabadságuk gyakorlásában.

Az irgalmasság nyelvezetében testet ölt az élet igazsága. Ebben a családi szeretetről szóló buzdításban a szentatya azon fáradozik, hogy „új összefüggésbe”, az egyház lelkipásztori küldetésének szolgálatába helyezze a tanítást. Felfedezhetjük, hogy a pápák egy útvonalon járnak, mintha egymásnak adnák a stafétát: II. János Pál igazi szikla, aki új módon mutatta meg, hogyan részesülünk a reményben. XVI. Benedek tanítói hozzáállásával megmutatta nekünk a hit szerves természetét, nem csupán az elvont tanításhoz, hanem Jézus személyéhez kapcsolódóan. Ferenc pápa megmutatja nekünk a megtestesülés logikáját: Isten a szeretet – a jelenben, mindannyiunk számára –, ő keres minket, magához vonz határtalan irgalmasságában, amely arra ösztönzi az egyházat, hogy nyissa ki kapuit. Hogyan látja ezt az utat szemtanúként, olyan emberként, aki személyesen átélte?

– Nagyon megérintett a Jacques Servais atya által Benedek emeritus pápával készített interjú, amelyet a *L'Osservatore Romano* közvetlenül az *Amoris laetitia* kiadása előtt jelentetett meg. Benedek pápa mély folytonosságot mutat ki Szent II. János Pál és Ferenc pápa között abban, ahogyan értelmezik korunknak azt a hiteles jelét, hogy az irgalmasság egyre inkább központi helyet foglal el a hívők tudatában. II. János Pál kitarta a kaput Krisztus előtt. Benedek pápa megerősítette a Jézus személyében való hit szerves természetét. Ferenc pápa arra ösztönöz, lépjük át a küszöböt, hogy kiléphessünk, találkozhatunk Vele hiányosságainkban. Mindhárman, a maguk gondviselészerű módján, működésbe hozzák a hűségben való megújulás folyamatát, amely a zsinatot jellemezte.

Ez az interjú rávilágít a lelkipásztori megtérésre a szent tanítás vonatkozásában...

– Igen, értékes módon mutatja be ezt a folyamatos lelkipásztori megtérést, amelynek ismernie kell a szent tanítás gyakorlatát, hogy mindig el tudja mondani az üdvösséget hozó igazságot, egy folyton változó társadalomban, egy olyan világban, ahol az embereknek már nem olyan képük van magukról, mint korábban. Éppen ezt teszi az *Amoris laetitia*. Benedek pápa azt is mondja ebben az interjúban, hogy nem beszélhetünk úgy a nem hívők üdvösségéről, mint korábban: „Kétségtelen, hogy ezen a ponton egy mély dogmafejlődés előtt állunk [...] az új világ felfedezése a modern kor kezdetén radikális módon átalakította perspektíváinkat...” Olyan mély kérdéseket érintünk itt, amelyek a „folytonosságban megnyilvánuló reform hermeneutikája” körül mozognak. Ahhoz, hogy közvetítsük, elmélyítsük és korunk igényeinek megfelelő módon mutassuk be az egyház tanítását, komoly erőfeszítéseket kell tennünk, hogy kontextusba helyezzük őket, különbséget tegyünk a hitletétemény igazságai és azok kifejtése között. Ez különösen lényeges az antropológia és az egyháznak a mai világgal való kapcsolata terén, ahol első látásra úgy tűnhet, hiányzik a folytonosság. Lehet példákat találni arra – mint a kamatra adott kölcsön vagy a válás szabadság esetében –, hogy az egyház átgondolta, olykor helyesbítette néhány régi döntését, hogy a folytonosságnak e látszólagos hiányán keresztül elmélyítse a rábizott igazságot. „Épp ez jellemzi az igazi reform természetét, a folytonosságnak és a folytonosság megszakadásának ez az együttléte különböző szinteken” – mondta XVI. Benedek.

Evangelii gaudium, Amoris laetitia... úgy tűnik, Ferenc pápa erőteljesen hangsúlyozza az öröm témáját. Ön szerint miért? Szükségünk van ma arra, hogy az örömről beszéljünk? Fennáll a veszélye, hogy elveszítjük? Miért nyugtalanítja az embert az irgalmasság? Miért foglalkozunk a befogadással? Milyen félelmeket keltenek néhány emberben Ferenc pápa szavai? Meg tudja magyarázni nekünk?

– Az irgalmasságra szóló felhívás igényt támaszt bennünk arra, hogy lépjunk ki önmagunkból, legyünk irgalmasok, és cserébe kapjuk meg az Atya irgalmát. Ez az *Evangelii gaudium* kilépő egyháza. Az önmagunkból való kilépés félelmet kelt bennünk. Ki kell lépnünk jól felépített, biztonságos kereteink közül, hogy hagyjuk magunkat egyesülni Krisztussal. Ferenc pápa kézen fog minket, hogy a hitről való tanúságtétel útján a helyes irányba állítson: mutassunk meg egy olyan találkozást, amely megváltoztatja az ember életét, egy szeretetben való találkozást, amely csak akkor történhet meg, ha elindulunk a többiekkel való találkozás felé. A lelkipásztori megtérés folyamatosan azt keresi, ahol ma jelen van a közöttünk munkálkodó Isten. Ez a jelenlét örömet ad, a szeretet örömét. A szeretet igényes, de nincs nagyobb öröm a szeretetnél.

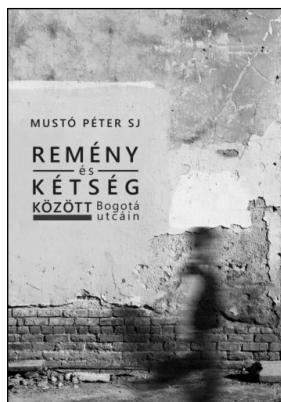
Antonio Spadaro SJ
Fordította: Thullner Zsuzsanna

Az interjú eredetileg a La Civiltà Cattolica című jezsuita folyóirat 2016. július 23-i számában jelent meg (pp. 132–152).

A JEZSUITA KIADÓ AJÁNlja

Mustó Péter SJ

REMÉNY ÉS KÉTSÉG KÖZÖTT BOGOTÁ UTCÁIN

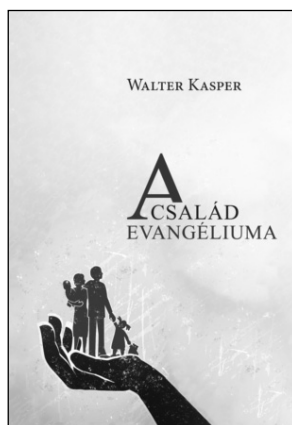
„Első dél-amerikai felfedezőutam után nem szerettem volna még egyszer csak turistaként visszatérni az úgynevezett harmadik világba. Kapcsolat csak akkor jön létre, ha nem csak nézelődök, fényképezek, információkat gyűjtök. Csak akkor teljesedik ki az életem, ha teljesen belemerülök az új környezet életébe. Akkor perze az élet határait, más oldalait, fonáságait is megismerem. 1979-ben tehát visszatértem Dél-Amerikába, Kolumbia fővárosába, Bogotába, azzal a szándékkal, hogy ott hosszabb időt töltsök. Először az utcagyerekek világával ismerkedtem. Valójában mindig a felszabadító istenkép élt bennem. A rossznak nemcsak a következményeit szerettem volna gyógyíttgatni, hanem az igazságtalan, embertelen társadalmat is megváltoztatni, együtt küzdeni olyan közösségekkel, ahol minden emberben Isten képmását látják és tisztelik.” • 196 oldal, 2500 forint

Walter Kasper

A CSALÁD EVANGÉLIUMA

A neves német teológus bíboros könyve – mely a családnak szentelt szinódusi folyamatot elindító 2014-es bíborosi tanácskozáson elhangzott előadása alapján született – a keresztény hit talaján állva vizsgálja a házasságot, s ezért a rá vonatkozó örömhír, a házasságról szóló evangélium előtérbe állítását tartja az egyház egyik fő feladatának.

A mai valóság által felvetett kérdésekkel – többek között az újra-házasodott elváltak összetett helyzetével – kíván szembesíteni és ehhez a teológiai alapot megvetni. Válaszra pedig csak akkor jutunk, ha közösen fontolóra vesszük Jézus üzenetét, ha nyitott lélekkel meghallgatjuk a megosztott tapasztalatokat és érveket, és mindenekelőtt ha közösen imádkozunk Isten Szentlelkéért. • 92 oldal, 980 forint

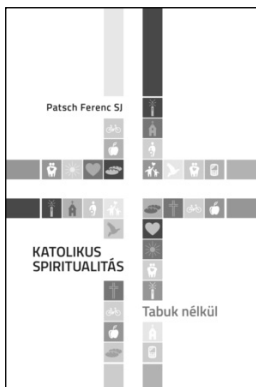
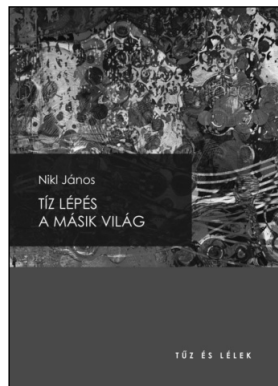

A JEZSUITA KIADÓ AJÁNLJA

Nikl János TÍZ LÉPÉS A MÁSIK VILÁG

E könyv riportjainak egyikében, egy nyomasztóan szürke, borongós napon egy nővér így nyilatkozik: „Talán ez a szomorú idő lehet az oka, hogy olyan depressziósak a magyarok. És bizalmatlanok is! A magyar szívhez nehéz közel kerülni, hatalmas falakat emelnek ugyanis.” Meglep, hogy egy portugál nővér így beszél rólunk. És nem csak ő. Mások is megfogalmaztak már rólunk hasonló gondolatokat. Egy másik nővér a cigányokról is érdekesen szól: „Féltem, mikor idejöttem, mert nem vagyok falusi ember, és hozzá kellett szoknom a romák temperamentumához. Ezt csak lassan sikerült leküzdenem.” Érdemes ezen elgondolkodni. Kétségtelen, ha üres kézzel megyünk a cigányok közé, egyből megkérdezik: „No mi van, nem hoztál semmit? Csak prédikálni jöttél?” Tudjuk, üres gyomorral nem lehet filozofálni, de valami más is lehet még e mögött. Mi, magyarok és romák, mind mások vagyunk. A kötet riportjaiból még valami kitűnik, ami sokkal elszomorítóbb, mint a társadalomban jelen lévő egyszerű szegénység. Az pedig nem más, mint az egyre erősödő cigány–magyar ellentét. E kötetnek épp az az egyik missziója, hogy érzékennyé tegyék egymás gondjainkra, bajainkra. Fontos, hogy az emberek lássák: minden nehézség és negatív kicsengésű sajtóhír ellenére sok jó dolog is történik ezen a területen. • 104 oldal, 2300 forint

Patsch Ferenc SJ KATOLIKUS SPIRITUALITÁS – TABUK NÉLKÜL

A kötetben szereplő írások a katolikus spiritualitás nagy témáiról szólnak. De nemcsak hitről, imaéletről és hivatásról, hanem szexualitásról, párkapcsolatról és életmódról is. Meg még sok minden egyébről... Nagyon őszintén – tabuk nélkül!

A szövegek eredetileg a „Jezsuita bloggerek” közösségi portálon jelentek meg „pacsy” és „satory” nicknéven. Sikeresnek mondhatók, hiszen gyakran több száz kommentet, némelykor pedig akár ezer fölötti like-ot is kaptak – ez pedig a műfajon belül valóban pártját ritkítja... • 268 oldal, 2500 forint

A kötetek megrendelhetők: Jezsuita Kiadó
1085 Budapest, Horánszky u. 20. • Telefon: (1) 445-1429
E-mail: konyvek@jezsuita.hu • Honlap: www.jezsuitakonyvek.hu

OLVASSA AZ EMBERTÁRS DIGITÁLIS VÁLTOZATÁT!

Nem kell tárolni, virtuális könyvespolcán bármikor elérí

Ajándékba
is vásárolható

Kiadványát
több eszközön
is elérheti

Pár kattintással
azonnal olvasható,
előfizethető

WWW.DIGITALSTAND.HU/EMBERTARS